

DIAGNOSE: VIKINGESKIB

- I 75-ÅRET FOR FUNDET AF LADBYSKIBET

Af Eigil Nikolajsen

Vikingemuseet Ladby stod i festens tegn søndag d. 28 februar 2010. Anledningen var, at det på denne dato var nøjagtigt 75 år siden, apoteker Poul Helweg Mikkelsen, Odense Svaneapotek, og museumsassistent Svend Larsen, Fyens Stiftsmuseum, blev klar over, at det var et vikingskib, de havde fundet på gårdejer Erik Eriksens mark ved Nymarksgården nær Kertemindefjordens sydlige bred.

Det var et sensationelt arkæologisk fund, der her så dagens lys, og dets tilsynskomst fik mere vidtrækkende konsekvenser, end nogen kunne ane dengang. Det nutidige *Vikingemuseet Ladby* er således en følge og synlig konsekvens af skibsfundet. Efter fusionen af Kertemindeegnens Museer og Nyborg Museum til Østfyns Museer i 2009 har den nye institutions afdeling for *Landskab og Arkæologi* endvidere til huse her.

Fødselsdagen blev markeret på passende vis med inviterede gæster, der var med til at gøre dagen festlig. På museet blev en lille udstilling med Nationalmuseets forstørrede fotos fra Ladby-skibets første år vist, bogen *Vikingskibet og*

Den 28. februar 2010 fejrede man på Ladby-skibsmuseet, at det var 75 år siden, man erkendte, at det var et vikingskib, man havde fundet ved en udgravning nær Ladby. I denne artikel beretter museumsassistent Eigil Nikolajsen om fundet og om manden bag det, apoteker Poul Helweg Mikkelsen, der viede en stor del af sit liv til den fynske arkæologi.

Apotekeren kunne præsenteres, og en lille mindeplade med Ladby-skibets findere (apoteker Helweg Mikkelsen og gårdejer Eriksen) blev afsløret i skibshøjen. Resten af dagen blev tilbragt i Kølstrup præstegårds konfirmandstue til et miniseminar, hvor inviterede foredragsholdere og museets egne folk berettede om Poul Helweg Mikkelsens arkæologiske resultater, om Nordøstfyn i vikingetiden, om museets fremtidsplaner og om samarbejdet mellem amatører og museer. Afsættet og perspektivet lå i apotekeren's indsats inden for dansk arkæologi i 1930'erne.

I forbindelse med min research til bogen *Vikingskibet og Apotekeren* fik jeg lejlighed til at gå lidt i dybden med

omstændigheder og begivenheder omkring fundet af Ladbyskibet. Helweg Mikkelsens udgravningsdagbog kom her til at udgøre en vigtig informationskilde, men også hans personlige scrapbog med udklip fra diverse dagblade var med til at tegne et tidsbillede omkring fundet. Mundtlige oplysninger fra folk med tilknytning til fremdragelsen af Ladbyskibet og frekventering af Nationalmuseets og Odense Bys Museers arkiver bidrog med yderligere indsigt.

Set på afstand udskiller der sig to hovedhistorier i forbindelse med fundet af Ladbyskibet. Den ene er historien om en anonym stormand, som i tiden omkring 925 døde og efterfølgende blev begravet i et eksklusivt skib på en begravelsesplads nær fjordens bred. Den anden er historien om en velkendt amatørarkæolog, som 1000 år senere løftede stormandens begravelsesskib ud af glemselens mørke.

På museet har den første historie til stadighed fuld opmærksomhed, selvom vi ikke ved så meget om dens indhold, mens den anden historie har haft en tendens til at glide i baggrunden til trods for, at vi ellers har et forholdsvis godt kendskab til den.

Ubalancen mellem de to historier kan forklares og forstås, men er ikke helt rimelig al den stund, historie nr. 2 er forudsætningen for nr. 1, og at den dertil bidrager med at skildre en vigtig periode i dansk arkæologi- og museumshistorie. For ikke at tale om, at det også er beretningen om en ekstraordinær personlighed.

I det følgende vil jeg derfor beskæftige mig lidt med ovennævnte fra den nyere historie omkring Ladbyskibet. Det bliver et indlæg om nogle af de hændelser og forhold, jeg har hæftet mig mest

ved – og som jeg indimellem ”plukker” fra, når jeg viser gæster rundt på Ladbyskibet.

Heldigt sammentræf

Forudsætningen for at bedrive arkæologisk forskning er, at der i landskabet har udspillet sig handlinger i fortiden, som har afsat sig synlige spor, og at der er nogen, der *opdager* disse. Det lyder ligetil, men i praksis er det lettere sagt end gjort – at opdage disse spor. For Ladbyskibets vedkommende kunne det nær være glippet, og kun heldige omstændigheder gjorde, at det højsatte begravelseskib fra vikingetiden blev fundet og forsvarligt undersøgt.

Forhistorien er i al sin korthed den, at Nymarksgårdens unge ejer, Erik Eriksen, fandt menneskeknogler, når der blev gravet grus på gårdens jord i nærheden af en lokalitet ved navn Korshøjene. Det var en velkendt sag på Ladby-egnen, at der ofte dukkede rester af menneskeskeletter op på Nymarksgårdens marker, og man opfattede dem som faldne soldater fra et slag under svenskekrigen i 1659, selvom sagen aldrig var blevet undersøgt nærmere.

Eriksen var en nysgerrig og videbegærlig mand, så han ville have syn for sagn og kontaktede derfor apoteker Poul Helweg Mikkelsen fra Odense Svaneapotek, som var kendt fra dagspressen for sine vellykkede arkæologiske udgravninger rundt om på Fyn – og værdsat for at fundene hurtigt blev udstillede på Fyns Stiftsmuseum i Jernbanegade i Odense til glæde for fynboerne. Lejligheden til at udgrave et skelet hos gårdejer Eriksen kom i 1934, og Mikkelsen kunne hurtigt fastslå, at der var tale om en begravet kvinde fra vikingetiden.

*Ludvig Finds oliemaleri af apoteker Poul Helweg Mikkelsen, 1932.
Billedet ejes af Odense Bys Museer.*

Da der yderligere blev fundet nogle flere skeletter fra samme tidsperiode, måtte svenskekrigsteorien umiddelbart skrottes – selvom der rent faktisk også blev fundet en jernspore fra 16-1700-tallet i en lille dyngne menneskeknogler (!?).

Sideløbende med Mikkelsens udgravninger forløb arbejdet på Nymarksgårdens marker som vanligt – bl.a. med at fjerne generende sten fra pløjejorden. I den nordlige side af en rundagtig, svag

forhøjning – nær stedet hvor Mikkelsen just gravede – var man stødt på en stor sten, og da det viste sig, at den lå sammen med flere sten af samme størrelse i en bue-lignende form, begyndte sagen at ligne noget for en arkæolog. Mikkelsen og Eriksen havde tidligere drøftet forhøjningen i marken som en mulig gravhøj, dels på grund af dens navn – Korshøjen(e) – og dels fordi den syntes kunstigt opført med et tydeligt mørkere

skær end den omgivende lysere, grusblandede agerjord. Alt i alt gode indikationer på en gravhøj, der inviterede til et nærmere bekendtskab, som Mikkelsen gerne tog imod! Og godt for det.

Aldrig så snart havde han stukket spaden i jorden ved stenene, før han kunne trække nogle rustne, spydlignende jernsager af ukendt herkomst op. De lignede mest af alt beslag til en kiste. Det skulle senere vise sig ikke at være helt forkert, da de *var* ”beslag” til en begravelseskiste af en ganske uventet form og størrelse.

Helweg Mikkelsen forudså et større udgravningsarbejde i højen og fik nu assistance af Svend Larsen, kandidat i historie og assistent ved Fyens Stiftsmuseum. Sammen arbejdede de sig langsomt ind i højens rand, hvor stenpakningen lå, og hvor jernspidserne var blevet fundet, og begyndte nu også at finde klinknagler af jern, hvilket passede udmærket ind i Mikkelsens teori om en kiste. Måden, som naglerne lå på i jorden, virkede dog forvirrende i forhold til at passe sammen med en firkantet trækiste.

Det var hen mod årets slutning, koldt og vinterligt. Svend Larsen mistede troen på, at man kunne få noget fornuftigt ud af udgravningen og trak sig, mens apotekeren stædigt arbejdede videre, når han kunne overkomme det for andre opgaver. Lige før jul dækkede han hullet til og holdt vinterferie fra udgravningen.

Torsdag d. 28 februar 1935 var Helweg Mikkelsen atter tilbage ved Kors-højen(e) for at fortsætte, hvor han havde sluppet arbejdet det foregående år. Svend Larsen var blevet overtalt til at være med igen, så de to herrer arbejdede sig nu skulder ved skulder ned i hullet, mens vinteren tog afsked med et drys sne.

Klinknagler dukkede fortsat op i en uforståelig formation dybere og dybere nede i jorden. Mikkelsen begreb ikke, hvordan denne kiste kunne have været konstrueret – før Svend Larsen udtrykte de berømmelige ord: ”Hvad mener De om et skib, apoteker”? Straks stod det lysende klart for ham, at Svend Larsen havde ret. Det måtte ganske enkelt være et højsat vikingeskib, sammenligneligt med de norske Gokstad- og Osebergskibe og dermed det første vikingeskib, fundet i Danmark! De rustne, spydlignende genstande, han fandt indledningsvis, måtte være beslag eller udsmykning fra skibets ene stævn. Det var altså en kiste, eller rettere sagt: et skib anvendt som en enorm kiste for en af-død stormand.

Mikkelsen må på det nærmeste have været euforisk. Da han senere på dagen kom hjem til sin hustru, Eli, fornemmede hun hans sindstilstand og spurgte, om han havde fundet guldhornene. ”Nej, jeg har fundet noget, der er meget bedre: et vikingeskib!” svarede han.

Han turde dog ikke helt tro på, at antagelsen om et vikingeskib var rigtig, hvorfor han – med gårdejer Erik Eriksen som mellemmand – fik arrangeret, at der fredag morgen stod en arbejdsstyrke klar til at fortsætte udgravningen. Det var ladby-bønder og deres sønner – ti i alt – som vederlagsfrit tilbød deres arbejdskraft i arkæologiens tjeneste.

Udgravningshjælperne sattes ind på at forfølge den østlige række af klinknagler, der var samsvarende med skibets ene side, og ved arbejdsdagens afslutning vurderede Mikkelsen, at skibets længde måtte ligge omkring de 20 meter, og han turde nu næsten stille sin ”diagnose: vikingeskib”, men afventede dog morgendagens undersøgelser, før

Fyns Tidende

Nr. 62 ▶ 32 Sider.

Søndag Morgen den 3. Marts 1935.

Stort Vikingskib fundet ved Kertinge Nor.

Det første i Danmark af sin Slags. adby-Skibet det danske Gokstad- eller Oseberg-Fund.

Skal Nymarksgaarden paa Ladby Mark og ved Kertinge Nor blive det danske Gokstad eller Oseberg? Navnene paa de to norske Byer, hvor man i sin Tid har gjort de rigeste Fund fra Norskes Vikinger og deres Tid rinder uvilkaarligt i Hu. Paa Nymarksgaardens Jorder ned mod Noret har man igennem mange Aar gjort fund fra vore Forfædres Dage. Paa Markerne ser man gamle Høje nejsje op over Landskabet, og under Arbejdet med den fynske Muldg i Gaardens Grusgrav har man fremdraget adskillige Oldtidsmin-

ster. Aar har deltaget baade i Apoteker Mikkelsens og Nationalmuseets Gravninger, blev af Museumsinspektør Petersen, Fyns Stiftsmuseum, stillet til Apotekerens Raadighed, og i Torsdags lagde man ud paa ny.

Naglerne paa Række og Slag i Slag

den, men man fandt paa Røllingsøen midt i Højen. Det har maaske endog

Udsnit af artikel i Fyns Tidende d. 3. marts 1935.

han ville offentliggøre fundet.

Lørdag var han ved udgravningen igen, men måtte tildække de frilagte fund på grund af dårligt vejr. Helt bevidst om fundets betydning og perspektiver kunne han nu ikke længere holde på nyheden og tog ved tilbagekomsten til Odense kontakt til Nationalmuseet og bad om assistance, samtidig med at han via Ritzaus Bureau udsendte en pressemeddelelse. Få timer efter tikkede et telegram ind fra museumsinspektør Johannes Brøndsted på Nationalmuseet med beskeden: ROSENBERG ANKOMMER SØNDAG STOP TILLYKKE VIKINGESKIB = BRØNDSTED+. Pressens Radioavis meddelte kortfattet, at der var blevet fundet et vikingskib ved Kertemindet, og om søndagen var landets dagblade fyldt med slagkraftige overskrifter og uddybende artikler: *Stort Vikingskib fundet ved Kertinge Nor. Det første*

i Danmark af sin Slags (Fyns Tidende), *Revolution i dansk Arkæologi. Et gravsat Vikingeskib paa Fyn: Det betydeligste Fund siden Guldhornene* (Politiken) eller *Første danske Vikingskib fundet i en Gravhøj nær ved Kertemindet. Maaske et Fund, der vil vække Opmærksomhed Verden over* (Berlingske Tidende).

Mandag besigtigede Nationalmuseets garvede feltarkæolog, konservator Gustav Rosenberg udgravningsstedet sammen med Poul Helweg Mikkelsen, mens forfatteren Johannes V. Jensen også var kommet til stede og var med på en "kigger". Det blev besluttet, at Rosenberg skulle stå for en udgravning af vikingskibet med start d. 21. maj, da vejrliget ville være mere velegnet for den slags arbejdsopgaver.

Efter 1000 års tornerosesøvn i den græstørvsdækkede gravhøj var en vikin-

Udgravningen i fuld gang d. 28 maj 1935. Bevægelsesuskarpheeden opfattes af nogen som en fejl, men det giver motivet liv og sin egen dynamik. Den knælende person i forgrunden er Helweg Mikkelsen. Foto: Nationalmuseet.

gestormands gravskib ved at genopstå – ikke i al sin pragt, for tidens tand havde sat sine tydelige spor, men i et svagt genskin af, hvad det engang var.

Det kan lyde som en påstand, men *hvis* der ikke havde været en vaks og meddelssom gårdejer og en reflekterende, stædig og målrettet amatørarkæolog dengang i midten af 1930'erne, er der stor risiko for, at Ladbyskibet endnu ikke var blevet opdaget, og *hvis* det var sket på et senere tidspunkt, havde resterne af skibsbegravelsen været endnu mere ødelagt.

Apoteker og arkæolog Poul Helweg Mikkelsen bærer den største del af æren for, at det kom til at gå med Ladbyskibet, som det gik. Første skridt var taget med

opdagelsen og erkendelsen af skibet, og næste skridt for det videre forløb blev taget straks derpå.

Målrettet indsats

For Helweg Mikkelsen blev Ladbyskibet hurtigt en hjertesag. De andre arkæologiske undersøgelser, som han tidligere havde sat i værk, havde også haft hans fulde opmærksomhed, men med vikingeskibet blev hans engagement ophøjet til anden potens.

Helt fra det tidspunkt, da vikingeskibet dukkede frem af jorden, fornemmer man, at Helweg Mikkelsen agtede at påtage sig et stort personligt ansvar for dets videre skæbne. Det er, som om han instinktivt lagde en plan for dets fremtid.

I god tid før den egentlige udgravning startede op, havde han købt gravhøjs-jordstykket af gårdejer Erik Eriksen og havde påtaget sig at dække Nationalmuseets udgifter i forbindelse med udgravningen. Fra dennes start havde han selv, sammen med sin assistent Harry Hansen, taget orlov fra opgaverne på Svaneapoteket for heltids at hellige sig de arkæologiske undersøgelser, som Svend Larsen fra Fyens Stiftsmuseum også havde fået orlov til at medvirke i.

I Mikkelsens udgravningsdagbog følger vi slagets gang – nærmest time for time. Udgravningsleder og konservator Rosenberg blev installeret på hotel i Kerteminde, mens han selv, Hansen og Cand. (kandidat) Larsen hver dag tog turen frem og tilbage mellem Odense og Ladby med Mikkelsen ved rattet i privatbilen. Fire hyrede arbejdsmænd var lokale. Senere sluttede flere af Johannes Brøndsteds arkæologistuderende sig til arbejdsstyrken på skift. Ud over at være

inspektør på Nationalmuseet varetog Brøndsted nemlig også undervisningen på den nyoprettede uddannelse i forhistorisk arkæologi ved Københavns Universitet.

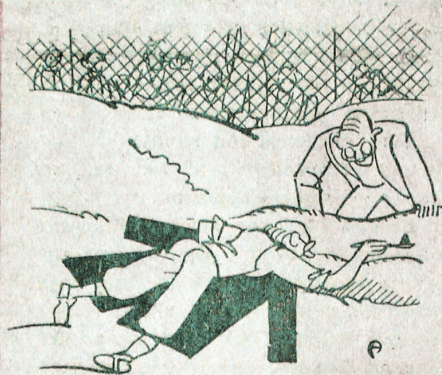
Der blev gravet alle ugens hverdage, og vi kan i dagbogen følge udgravningens forløb igennem Mikkelsens saglige og følsomme iagttagelser og overvejelser. Der skildres naturligvis indgående, hvad udgraverne successivt afdækkede af det gamle skib og dets indhold. Mikkelsen reflekterede nøje over, hvad der blev fundet. Han søgte konstant svar på spørgsmålene om alderen på skibet, hvorvidt forstavnene pegede mod syd, om stormandens gravkammer midtskibs var blevet plyndret, og om skibet havde været malet gult på ydersiden. Han havde sine diskussioner med Nationalmuseets ekspert, Rosenberg, om disse emner, og de havde ofte diametralt modsatte opfattelser! Efterhånden som udgravningen skred frem, viste det sig, at Mikkelsen fik ret i sine synspunkter: Forstavnene pegede mod syd, gravkammeret havde været plyndret, og skibet havde gul maling på ydersiden. Aldersbestemmelsen af skibet til 900-tallets første halvdel blev præciseret, da man fandt det forgyldte samlestykke til en firredelt hundesnor med ornamentik fra tidsperioden.

Der var ikke tale om nogen konfrontation mellem Rosenberg og Mikkelsen. Samarbejdet foregik i bedste fordragelighed med gensidig respekt mellem de to, men det er oplagt, at deres motiveringer for at deltage i udgravningen havde forskelligt udgangspunkt.

Rosenberg udførte sit betalte job som ansvarlig udgravningsleder med, hvad det indebar af opgaver: styring af arbejdsstyrken, registrerings- og opmå-

VIKINGESKIBET

DER valfartes til Vikingskibet for Tiden. Hvert Barn i Kerteminde, Nyborg eller Odense, der blot har en Cykle eller et Par Ben, har allerede været oppe paa Højen ved Kertinge Nor og set det. Man kan se Drengene sidde Time efter Time paa Hug udenfor Staaltraadsindhegningen ufravendt følgende Begivenhederne nede i Graven

og blot af og til læske sig med en Slurk Citronsodavand.

Nede i Graven ligger Apoteker Mikkelsen saa lang han er i Vest og Skjortearmer paa en Overfrakke og graver. Han har stor Cigar i Munden og er fuld af Fortrøstning. Han har tilbragt Pinseferien i Solskin og Slud og mange Dage og Uger forud i Højen. Han er vejrbidt og kobberbrunet over Issens hvide Haarkrans som nogen Viking — men mere nansom. At sige, at han graver, er egentlig en kolossal Overdrivelse. Han arbejder med Teske. Han ligger Dagen lang og tager saa meget Jord som til et kvart Aspirinpulver ad Gangen. Det Gran Jord, han fjerner, kan maaske vise sig at være den lille Dosis med den store Virkning.

Dagens Nyheder 17/6-36

Pressens dækning af udgravningen af vikingskibet omfattede også poetiske og muntre indslag.

lingsarbejdet, sikring af arbejdspladsen mod vejrlig og ”nærgående” publikummer, formidling, bevarelse af overblik og sikkert endnu mere.

Mikkelsen derimod kørte ”friløb” som frivillig – og betalende – deltager. Han nød privilegiet at kunne hellige sig *arkæologien* fuldt og helt, dyrke det arkæologiske håndværk på bedste vis og anvende sit intellekt uforstyrret med at gennemtænke de spørgsmål og gåder, som opstod i forbindelse med udgravningsprocessen.

Han var *næsten* helt i sit es, men hans nervøse gemyt gjorde, at udefra kommende forstyrrelser nogle gange var ved at få ham til at gå ud af sit gode skind.

Vejrets uberegnelighed var det svært at gøre noget effektivt ved, men ofte optrædende tordenskyller blandet med knaldende solskin og støvstorme har været en prøvelse for udgraverne af det helt åbentstående og *særdeles* skrøbelige og nærmest bortrånede vikingskib med et lige så sart indhold af hesteknogler m.m. Mikkelsen efterlyste en beskyttende overbygning af udgravningen, som Rosenberg var noget henholdende med at få etableret, da det var en ekstra arbejdsopgave for ham. Til sidst lykkedes det at få et stort telt opført hen over udgravningen – som så gav andre problemer med hensyn til fotografering, og som i øvrigt ikke hindrede oversvømmelser af den badekarslignende udgravning, da det virkelig gav sig til at regne en dag.

En for så vidt ønskværdig publikumsinteresse gik også Mikkelsen på nerverne. Avisskriverier og almindelig omtale havde gjort det ellers meget fredelige sted på Nymarksgårdens jord til et tilløbsstykke. Bilende, cyklende og gående gæster valfartede til stedet. Pinsesøndag f.eks. aflagde flere end tusinde gæster besøg. En ansat vagtmand påså, at ingen brød afspærringen, men på ar-

bejdsdagene inviteredes prominente gæster og personlige bekendte ned i udgravningen (!), hvor de trippede rundt mellem frempræparerede klinknagler og udgravningsholdets arbejdende deltagere. Uheld skete, og Mikkelsen græd i sit stille sind.

For Helweg Mikkelsen var Ladbyskibet et personligt anliggende, som han nok delte med andre, men til syvende og sidst følte han, at han havde det endegyldige ansvar. Det var ham, der havde sat det hele i gang og stod som financier. Hans engagement blev yderligere udfordret, da han påtog sig at stille et betydeligt beløb til rådighed for en ambitiøs plans gennemførelse: opførelsen af et museum på stedet.

Det havde længe stået klart for både Mikkelsen og Nationalmuseets repræsentanter, at Ladbyskibet skulle bevares for eftertiden. Der havde været en vis diskussion om, hvorvidt skibsaftrykket sektionvis skulle flyttes til Nationalmuseet (Rosenbergs forslag) eller forblive på stedet (Mikkelsens forslag). Da overflytningstanken ville blive kostbar at realisere, og museumsinspektør Brøndsted i øvrigt støttede Mikkelsens tanke, gik man i gang med at planlægge en forbliven på stedet. Snart tog en museumsbygning med vikingskibet som den primære udstillingsgenstand form på tegnebrættet. Projektet gik ud på at opføre en ellipseformet betonhal omkring skibet, som – omgivet af en beskyttende glasmontre og belyst gennem ovenlysvinduer og ved elektrisk lamper – kunne lade sig beskue af publikum.

Omkostningerne ved byggeriet søgtes afholdt ved tilskud fra private fonde, firmaer, foreninger m. fl., men da denne finansieringsform – grundet forviklinger med donorerne – blev opgivet, påtog

Kjerteminde Avis' dækning af overdragelsesceremonien Kristi himmelfartsdag 1937. Fru Helweg Mikkelsen tv., i midten museumsinspektør Johannes Brøndsted, Nationalmuseet, og th. dets direktør Mouritz Mackeprang.

Mikkelsen sig at stille op til 55.000 kr. til rådighed for byggeriet mod en rimelig afdragsordning.

Gave med betingelser

Opførelsen af det ”mærkværdigste skibsmuseum” – som et dagblad benævnte byggeriet – kunne åbnes for publikum i 1936 og Kristi himmelfartsdag, torsdag d. 6. maj året efter, fandt den officielle, festlige overdragelse sted mellem giveren, apoteker Poul Helweg Mikkelsen, og modtageren, ”det danske folk”, ”den danske stat” repræsenteret ved Nationalmuseet og dets direktør, Mouritz Mackeprang med flere.

Til manges overraskelse og skuffelse glimrede festens hovedperson ved sit fravær. Helweg Mikkelsen havde meldt afbud med en begrundelse om, at han var sløj eller noget i den retning. Årsagen var, at han led af ”overnervøsitet” og

folkeskyhed og derfor havde overdraget hvervet som hovedtaler og vært til sin hustru, Eli. Hun fremførte sin mands meget personlige tale ved indgangen til det græstørvsdækkede museum og var senere ved frokosten på Restaurant Skoven ved Hunderup Skov sandsynligvis forsanger til den ode, som Mikkelsen havde forfattet i dagens anledning.

Ladbyskibet var nu officielt en del af Nationalmuseet, men det var en gave med betingelser. Mikkelsen havde betalt Nationalmuseets udgravninger, indkøbt jordtilliggende til Ladbyskibsmuseet fra Eriksen og havde på udlånsbasis til Nationalmuseet finansieret opførelsen af museet.

Det sidste beløb ville han gerne have retur, og det skulle – ifølge gavebrevet – ske via entréindtægterne fra det nye museum. Indtil 1. januar 1942 skulle Ladbyskibsmuseet administreres af Mikkelsen, som også tog sig af indtæg-

terne. Efter dette tidspunkt og indtil 1. januar 1950 skulle indtægterne fordeles efter en nærmere beskrevet nøgle, og hvis lånet ikke kunne tilbagebetales inden da, skulle restgælden kvittes. Overskuddet fra entréindtægterne skulle derefter fordeles ligeligt mellem Nationalmuseet og Fyens Stiftsmuseum til arkæologisk forskning. I dokumentet betingede han sig endvidere, at Nationalmuseet skulle bidrage aktivt til at promovere Ladbyskibet, sørge for konservering af fundene og stå for udgivelsen af en videnskabelig publikation. Det sidste skete i 1957 med Knud Thorvildsens bog *Ladby-skibet*.

Desværre hindrede svær sygdom ham i at høste frugten af sin indsats og fremtidsplan for Ladbyskibet. Apoteker Poul Helweg Mikkelsen døde i sit hjem d. 7. november 1940, godt og vel 64 år gammel, og begravedes i dybeste stilhed.

Personen bag

Med Helweg Mikkelsens bortgang mistede vi, som et avis udtrykte det, ”landets dygtigste – eller i hvert fald heldigste – arkæolog”. Trods sin kortvarige karriere inden for et fag, han havde tillært sig, kom han til at gøre en perlerække af gode og opsigtsvækkende oldtidsfund, hvoraf Ladbyskibet blev kronen på værket.

Af personlighed var han en passioneret type, der – når en sag eller et emne fangede hans interesse – lod sig engagere fuldt og helt. Ud over at passe sin virksomhed, Odense Svaneapotek, med flid og dygtighed plejede han sine fritidsinteresser – kunst, frimærker og tennis – med fynd og klem. Med baggrund i sin veldrevne apotekervirksomhed hav-

de han opnået økonomisk uafhængighed, der tillod ham frit at dyrke sine passioner, men som også gjorde ham i stand til at yde filantropisk arbejde såsom at erhverve ”Dallund Slot” ved Sønderø for at forære det til de fynske sygekasser som rekreations- og hvilehjem.

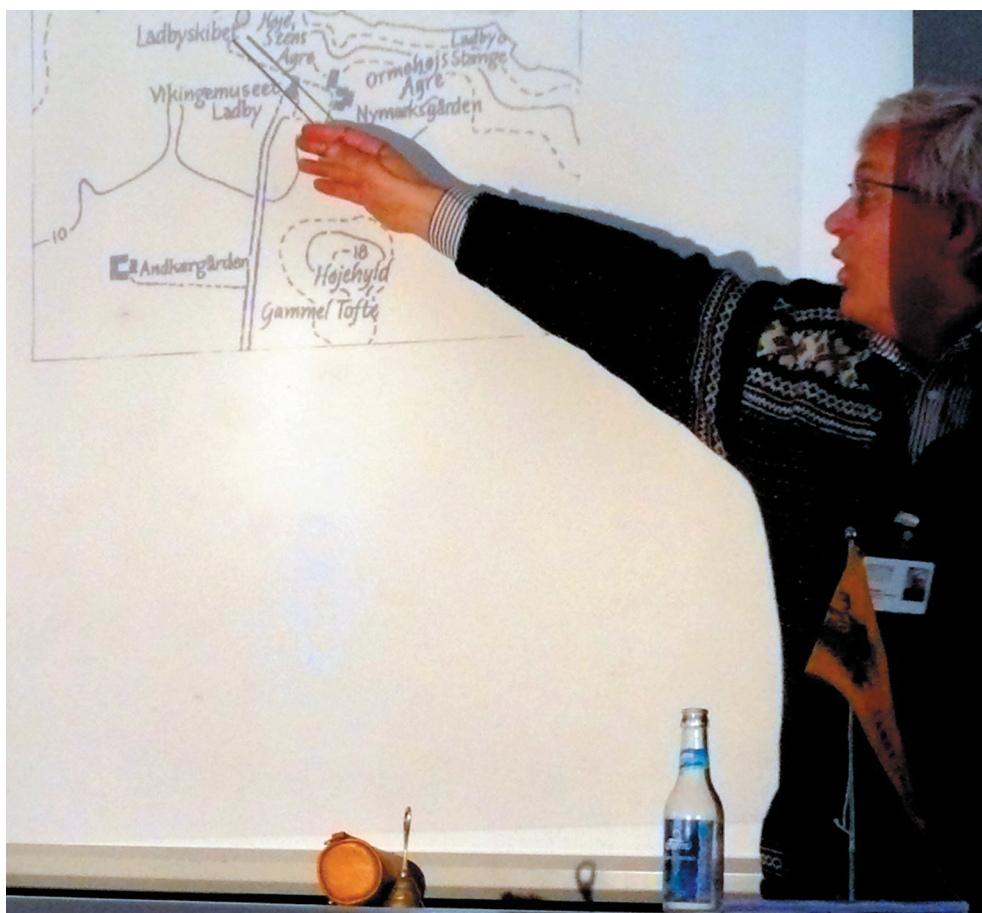
Hans far, apoteker Christen Mikkelsen, som han havde overtaget Svaneapoteket efter, havde været en kendt møntsamler og sin tids største private oldsagssamler – også med en udpræget gavmildhed, som bl.a. kom til udtryk, da han i 1909 forærede hovedparten af sin oldsagssamling til Fyens Stiftsmuseum. Christen Mikkelsens oldsagsinteresse smittede i første omgang ikke af på sønnen, som ellers ofte havde været involveret i farens indsamling af oldsager, både ved opkøb og mindre arkæologiske udgravninger. Efter den gamle apotekers død ændrede Helweg Mikkelsen imidlertid attitude og optog og fortsatte farens oldsagsinteresse. Som han udtrykte det i manuskriptet til sin tale fra overdragelsesceremonien af Ladbyskibet til Nationalmuseet, skete det i respekt og kærlighed til hans far, som han følte, han stod i stor taknemmelighedsgæld til.

Helweg Mikkelsens interesse for oldsager og arkæologi tog dog en anden drejning end farens. Hvor Christen Mikkelsen var *samlere*, blev sønnen *jægeren* – altid på udkik efter lovende arkæologiske fund ude i terrænet. Det var spændingen og adrenalinsuset ved at gøre gode og overraskende fund, der drev ham. Inspektør Chr.M.K. Petersen ved Odense Bys Offentlige Samlinger (som Odense Bys Museer kaldtes tidligere) omtalte Helweg Mikkelsen som ”sports-arkæolog”, hvilket var en ganske rammende betegnelse.

*Ladbyskibet i færd med at ændre status fra skjult begravelsesskib til museumsgenstand.
Foto: Nationalmuseet.*

Diagnose: vikingeskib

Artiklens forfatter holder foredrag i Kølstrup Præstegård d. 28. februar 2010 om fundet af Ladbykibet.
Foto: Lucy Bergström.

Han indledte sin udgravningsvirksomhed med en mindre heldig start på Hindsholm i 1924, hvor det gik ud over en gammel køkkenmødding på Langø. Mikkelsen må dog have været helt bevidst om, at hans "røvergravning" midt i skaldyngen ikke havde ret meget med arkæologi at gøre, for næste gang han optrådte som arkæolog ved undersøgelserne af en jættestuetomt på Dræby Mark ved Munkebo, var der helt anderledes stil over fremgangsmåden. Ved senere udgravninger – og dem kom der nærvæd hundrede større og mindre af – forbedredes hans teknik og registrerin-

ger indtil et niveau, der svarede til fagfolkernes fra Nationalmuseet.

Et træk ved Mikkelsen var, at han – ud over at lave et ordentligt stykke feltarbejde – sikrede sig, at fundene blev publiceret i bogform eller i artikler i tidskrifter eller aviser, ja endog – som det skete med Ladbykibet – som radioforedrag. Han sørgede også for, at fundene blev konserveret og sluttelig anbragt i en offentlig samling (oftest på Fyens Stiftsmuseum og for enkeltes vedkommende på Nationalmuseet). Han opnåede hurtigt ry som en arkæologisk institution, man som fynsk landmand henvendte sig

*Ladbyskibet får besøg af festdeltagerne i anledning af dets 75-års jubilæum.
Foto: Lucy Bergström.*

til, hvis der dukkede noget mistænkeligt, arkæologisk-lignende op ved markarbejdet. Ved en henvendelse til Helweg Mikkelsen sikrede man sig en hurtig og ordentlig respons og behandling, samtidig med at eventuelle gode fund blev udstillet på museet i Odense. Fremgangsmåden virkede selvforstærkende på den måde, at den kastede nye, lovende fundindberetninger af sig – til glæde for sports-arkæologen.

Helweg Mikkelsen blev også kendt i fagkredse som en habil arkæolog, og da Fyens Stiftsmuseums første fasansatte assistent, historikeren Svend Larsen, skulle oplæres som arkæolog, skete det på et par af Nationalmuseets udgravninger og som ”føl” hos amatørarkæologen Helweg Mikkelsen.

Tider skifter

Tiden, hvori Helweg Mikkelsen opererede som arkæolog, var en overgangstid

i dansk arkæologi og museumshistorie. Det var i dette årti, universitetsuddannelsen af arkæologer tog form under Johannes Brøndsted, og det var også i denne periode, de danske provinsmuseer begyndte at gøre sig selvstændigt gældende som ”gravende” museer – efter tilskyndelse af ovennævnte Brøndsted, der også beklædte en stilling som inspektør ved Nationalmuseets første afdeling (Danmarks oldtid).

Tiden forud havde været præget af en monopollignende tilstand, hvor al arkæologisk udgravningsvirksomhed var forbeholdt Nationalmuseets arkæologer (der var ”firmauddannede” ved selvsamme institution). Provimuseerne havde intet at gøre inden for dette gebet.

Årsagen var, at Nationalmuseets navnkundige og dygtige – men samtidig frygtede og upopulære – direktør, Sophus Müller, med fast hånd havde centraliseret den arkæologiske forskning til

at udgå fra hovedmuseet. Det kan synes paradoksalt, at provinsmuseerne ikke måtte foretage arkæologiske udgravninger, mens der intet var til hinder for, at privatpersoner (gravrøvere, oldsagssamlere og amatørarkæologer) uhindret kunne gøre det, men det grundede sig på ordningen Nationalmuseet og provinsmuseerne imellem og ikke på en generel lovgivning, som vi har i vor tid.

Helweg Mikkelsens virke inden for arkæologien fandt sted på det tidspunkt, da helt nye vinde begyndte at blæse inden for arkæologien. Efter Müllers centralisme, men før Brøndsteds decentralisering af den arkæologiske virksomhed endnu var slået igennem. Mikkelsen fik derfor mulighed for at agere som Fyns arkæolog til personlig tilfredsstillelse for ham selv og til glæde for Fyens Stiftsmuseum og Nationalmuseet, som omkostningsfrit fik overdraget hans arkæologiske fund.

Ladbyskibets fremdragelse og videre museale skæbne blev begunstiget af denne privatmands arkæologientusiasme og gavmildhed, også selvom Nationalmuseet denne gang blev bedt om at stille med assistance og ekspertise. Mikkelsen var realist nok til at indse, hvori hans arkæologisk faglige begrænsninger lå – trods alt.

På sin vis er den anonyme vikingestormand, som blev højsat i sit skib, uløseligt knyttet til arkæologen Helweg Mikkelsen igennem deres fælles relationer til præcis dette skib. De er begge uomgængelige skikkelser i samme fortløbende historie.

Litteratur

Albrechtsen, Erling: *Apotheker Helweg Mikkelsens Samling, I*: Fynske Aarbøger 1941.

Andersen, H. Hellmuth: *Hedenske danske konge-*

grave og deres historiske baggrund – et forsøg på en syntese, I: KUML 1985.

Larsen, Svend: *Et Provinsmuseums Historie*.

Odense Bys Offentlige Samlinger 1860-1935, Odense 1935.

Larsen, Svend: *Apotheker P. Helweg Mikkelsen, I*:

Fynske Aarbøger 1941.

Madsen, Claus og Thrane, Henrik: *Skibsjubilæum,*

I: Skalk 1985/1.

Mikkelsen, Poul Helweg: *Ladbyskibet, I*: Boes-

gaard, Einar (red.): Østfyn, Aarvog 1940, Turistforeningen for Danmark, København.

Nikolajsen, Eigil: *Vikingskibet og Apotekeren,*

Østfyns Museer 2010.

Olsen, Henriette Roued: *Poul Helweg Mikkelsen –*

amatørarkæologi i 1930'erne på Holsted-egnen, I: Mark og montre. Årbog for Ribe Amts museer 2005.

Petersen, Chr. M.K.: *Samlinger, fund og velgørere.*

Af en universalspecialists erindringer II, I: Odensebogen 2001.

Sørensen, Anne C.: *Ladby. A Danish Ship-Grave*

from the Viking Age. Roskilde 2001.

Sørensen, Anne C. og Pentz, Peter: *Ladby – en vi-*

kingeskibsgrav fra 900-tallet. Ladby/ København 2008.

Sørensen, Bodil Holm og Nikolajsen, Eigil: ... *ho-*

vedpander og andre folkeben... Nordøstfyn set med arkæologiske briller. Kerteminde 2008.

Thorvildsen, Knud: *Ladby-skibet, I*: Nordiske for-

tidsminder VI, 1, København 1957.

Thorvildsen, Knud: *Vikingskibet ved Ladby.*

Nationalmuseet 1959.

Thrane, Henrik: *Ladbyskibsgraven – i 1935, 1985*

og 1995, I: Fynske minder 1996